

BİR UYGUR ŞİİRİ HAKKINDA NOT

ŞİNASI TEKİN

T. Gandjei *Aprinçor Tigin* adlı Uygur şairinin bir manzumesi hakkında yeni görüşler ileri sürüyor¹. Bu manzume bundan önce bir kaç kez yayınlanmıştı². Eski Türk şiirinin yapısı hakkındaki bir çok bilgilerimizi kendisine borçlu olduğumuz bilgin, adı geçen manzumedeki mısraların sıralanışı konusunda kendisinden önce yapılmış olan önerileri eleştirdikten sonra kendi anlayışına göre dörtlükler kuruyor. Bunu yaparken *Aprinçor Tigin*'in, her dörtlükte *aabb* biçiminde bir '*dörtlük aliterasyonu*' kullanmış olduğunu kabal ediyor ve bunun için de Türk edebiyatının türlü dönemlerinden deliller getiriyor. Bu suretle T. Gandjei, *aaa* biçimindeki üçlük sıralaması ile (bkz. R.R. Arat, Eski Türk şiiri, s. 20) benim³ *aaaa* biçimindeki sıralamama karşı çıkıyor (bkz. aynı. g. makale, s. 158 ve s. 159, not 10).

Benim sıraladığım *aaaa* biçimindeki dörtlüklere karşı çıkmasının başlıca dayanak noktası, Türk edebiyatında 4 heceli mısraların bulunamayacağı görüşüdür. Bu görüş doğru olabilir ya da olmayabilir, yani münakaşa edilebilir. Ancak manzumenin kağıda geçirilişinde münakaşa götürmeyen kesin bir husus var: *Noktalama işaretleri!* Bilindiği gibi, Uygurca manzumelerde noktalama işaretleri, mısraları kesin olarak belirlemezler. Aynı durum, adı geçen manzumemizde de söz konusudur, yani burada da noktalama işaretleri mısraları birbirlerinden ayırmamıştır; ancak biçiminde yerleştirilen noktalar, 'dörtlük aliterasyonlarını' birbirinden ayırmaktadır. Şöyle ki her noktalamadan sonra gelen parçanın aliterasyonu, bir önceki parçanın aliterasyonundan farklıdır ve bu durum eserin sonuna kadar böyle, düzenli bir biçimde yürütülmektedir⁴.

¹ T. Gandjei, The prosodic structure of an Old Turkish poem, W. B. Henning Memorial Volume, edited by M. Boyce. and I. Gershevitch. London 1970, s. 157-160

² A. von Le Coq, Türkische Manichaica aus Chotscho II, ABAW 1919, s. 8-9; satır 5-20: Parçanın tıpkıbasımı arkada: Tafel II, sol üst köşede.

R. R. Arat, Eski Türk Şiiri, Ankara 1965 s, 20. Parçanın tıpkıbasımı: s. 442, soldaki parça.

³ Ş. Tekin, (Tanıtma yazısı: Eski Türk Şiiri, R. R. Arat), Reşit Rahmeti Arat için, Ankara 1966, s. 449-452.

⁴ A. v. L. Coq ve R. R. Arat yayınlarındaki tıpkıbasım

Buna karşı, T. Gandjei, aşağıda görüldüğü gibi, yazmada açıkça görülen ve amacı, aliterasyonları birbirinden ayırmak olan noktalama işaretlerini hiç dikkate almadan, noktalama işaretleri arasındaki parçaları, bir sonrakiyle birleştirerek *aabb* biçiminde dörtlükler oluşturmuştur.⁵ Nazarî yönden burada T. Gandjei'ye belki hak verilebilir; ancak biraz da, bu manzumeyi büyük bir özenle yazan ve düzenli olarak kullandığı noktalama işaretleriyle devrinin (belki VIII-IX. yy.) 'dörtlük' ve 'aliterasyon' anlayışını dile getirmek isteyen, adını bilmediğimiz bu Uygur kâtibine önem versek, bilimsel gerçeklere daha da yaklaşmış olmaz mıyız? Filolojik yorumları metinlerin dışında değil de onların içinde kalarak yapsak daha doğru olmaz mı?

(Noktalama işaretleriyle birlikte,
manzumenin aslındaki görünümü)

(T. Gandjei'nin düzenlemesi)

.. .. ƙasınçığımın ö(yü)	qasınçıyımın ö[yü]
ƙadğurarın ƙadğurduƙ (ça)	qadğurar män qadğur duƙ
ƙaşı ƙörtlem ƙavışğsayurın	[ça] qaşı körtläm qavışğsayur män
.. .. öz amraqımın öyürün	öz amraqımın öyür män özü[...]
öyü evirür mn ödü /// (ü) çün	män ödü[...]
öz amrk (mımı)n öpügseyürmn...	öz amraq[im] öpügseyür män
barayın tiser baç amraqım	barayın tisar baç amraqım
baru yme umaz mn bağrsaƙım	baru yimä umaz män bağırsaƙım
.. .. ƙireyn tiser ƙiçigkyem	ƙiräyın tisar ƙiçigkiäm
ƙirü yme umaz mn ƙin ypar	ƙirü yimä umaz män ƙin ypar
yıdłım yruƙ tngriker	yıdłım yruƙ tngriker
yrlıƙazunın yavaşm birle	yaruq tänrilär yarlıqazunın
yaqışpan adrlmalım	yavaşım birlä yaqışpan adrlmalım
küçlüğ priştiler küç birzünin	küçlüğ friřtilär küç birzunin
közi ƙram birle k(ül)üşüp(e)n	közi qaram birlä küleşigin oluralım
küleşügin oluralım	

(Ş. Tekin'in önerdiği düzen)

I. ƙasınçığımın öyü ƙadğurar men	II. öz amraqımın öyür men
ƙadğurduƙça	öyü evirür men ödü .../ çün
ƙaşı ƙörtlem	öz amraqımın
ƙavışğsayur men	öpügseyür men

⁵ Ve bir de son dörtlükten *küleşipen* kelimesini çıkarmış. Belki de untulmuştur gözden kaçmıştır.

III. barayın tiser
baç amrakım
baru yime umaz men
bağırsakım

V. yaruk tengriler
yarlıkazunın
yavaşım birle
yaşıpan adrılmalım

IV. kireyin tiser
kiçigkiyem
kirü yime umaz men
kin yıpar yıdığım

VI. küçlüg priştiler
küç birzünün
közi karam birle
külüşüpen külüşügin oluralım.